

демонструє потребу в адаптації транспортних підприємств до умов, спричинених перенаправленням вантажопотоків. Наприклад, диверсифікація маршрутів залізничного транспорту через Польщу, Словаччину та Румунію стала критичним фактором для забезпечення експорту агропромислової продукції, яка складає близько 40% від загального експорту країни [1, 4].

Диверсифікація діяльності підприємств також проявляється в переході до цифрових рішень та автоматизації. Так, кількість впроваджених цифрових платформ для управління перевезеннями зросла на 15% порівняно з 2022 роком [1]. Це дозволило підвищити ефективність логістичних процесів та зменшити витрати, що є ключовим фактором у період економічної нестабільності. Одним із прикладів є активний розвиток сервісів електронного бронювання перевезень та відстеження вантажів у реальному часі.

В умовах воєнного стану важливо також враховувати регіональні особливості та розподіл ризиків. Наприклад, підприємства в західних регіонах України демонструють вищі показники адаптації, оскільки ці території менше зазнали руйнувань інфраструктури. Водночас у центральних та східних регіонах ключовим фактором успіху є залучення міжнародних інвестицій для відновлення зруйнованих логістичних вузлів.

Таким чином, диверсифікація має бути безперервним процесом, що враховує як поточні зміни ринкової ситуації, так і довгострокові перспективи. Вона дозволяє підприємствам не лише реагувати на виклики, а й створювати передумови для відновлення і зростання навіть у складних умовах.

Список використаних джерел:

1. Аналітичний звіт Державної служби статистики України за 2023 рік. – Режим доступу: <https://www.ukrstat.gov.ua>.
2. Кизим М.О., Лепа Р.М. Економічна безпека підприємств: стратегія і механізми зміцнення. Монографія. – Харків: ІНЖЕК, 2021. – 428 с.
3. Коваленко В.М. Цифрова трансформація транспортних послуг в Україні. – Київ: Логос, 2022. – 198 с.
4. Офіційний сайт Міністерства інфраструктури України. – Режим доступу: <https://mtu.gov.ua>.
5. Панасюк Б.Я., Гончарук І.В. Диверсифікація бізнесу: теорія і практика. Монографія. – Львів: Українська академія друкарства, 2020. – 256 с.

Шкарупа О.В.

д.е.н., професор

Власенко Д.О.

к.е.н., доцент

ВП НУБіП України «Ніжинський агротехнічний інститут»

ВПЛИВ КОГНІТИВНИХ УПЕРЕДЖЕНЬ НА ПРИЙНЯТТЯ РІШЕНЬ В АГРОБІЗНЕСІ

Сучасний бізнес-світ характеризується високою динамікою, невизначеністю та постійно зростаючою конкуренцією. В цих умовах успішність

підприємства значною мірою залежить від якості прийнятих рішень. Однак, людський фактор, а саме схильність до когнітивних упереджень (або «когнітивних спотворень» від англ. cognitive bias), часто стає перешкодою на шляху до ефективної діяльності. Сучасна теоретична економіка прагне врахувати такі неекономічні компоненти діяльності людей, у тому числі емоційні, когнітивні та соціальні упередження [1].

Когнітивні упередження – це систематичні помилки в мисленні людини, психологічні феномени, які впливають на сприйняття інформації, оцінку подій та прийняття нею рішень. Вони зумовлені особливостями роботи людського мозку, прагненням спростити складні завдання та швидко знайти будь-яке рішення. У сфері агровиробництва такі упередження можуть призводити до нерациональних дій, які згодом можуть негативно позначатися на ефективності господарства.

Одним із найпоширеніших когнітивних упереджень в агробізнесі є ефект підтвердження. При прийнятті рішень людина часто схильна шукати інформацію, яка підтверджує їхні вже існуючі переконання, ігноруючи альтернативні точки зору. Наприклад, якщо фермер протягом багатьох років використовував певний сорт пшениці і отримував непоганий урожай, він може бути скептично налаштований щодо нових сортів, навіть якщо вони мають доведені переваги.

Іншим поширеним упередженням є ефект занурених витрат. Компанії, які вже інвестували значні кошти в якусь технологію або метод виробництва, можуть продовжувати її використовувати, навіть якщо вона стала неефективною. Це відбувається тому, що люди прагнуть уникнути відчуття втрат, і готові нести додаткові витрати, аби «не втратити те, що вже вклали».

Також часто зустрічається в літературі такий феномен як оптимістична упередженість [2]. Аграрні підприємства можуть переоцінювати свої можливості та недооцінювати ризики, пов'язані з веденням господарської діяльності. Наприклад, вони можуть планувати зібрати набагато більший урожай, ніж це реально можливо за даних умов навколишнього середовища та рівня технологічного оснащення.

Ці та інші когнітивні спотворення можуть мати вагомий негативний наслідок для агровиробництва. Наприклад, ефект підтвердження може призвести до того, що окремі компанії не будуть впроваджувати інноваційні технології, які могли б підвищити їх продуктивність. Ефект занурених витрат може призводити до неефективного використання ресурсів, а оптимістична упередженість може призводити до фінансових труднощів, якщо очікувані доходи не отримуються підприємством. Упередження необхідно розділити за напрямками впливу економічної поведінки людини. Серед критеріїв виділяють такі економічні категорії як раціональність, інформація, ризик, час, норми та правила. На

рисунку наведено схему взаємозв'язку заходів мінімізації ризиків та ефектів від наявності когнітивних упереджень (рис. 1).

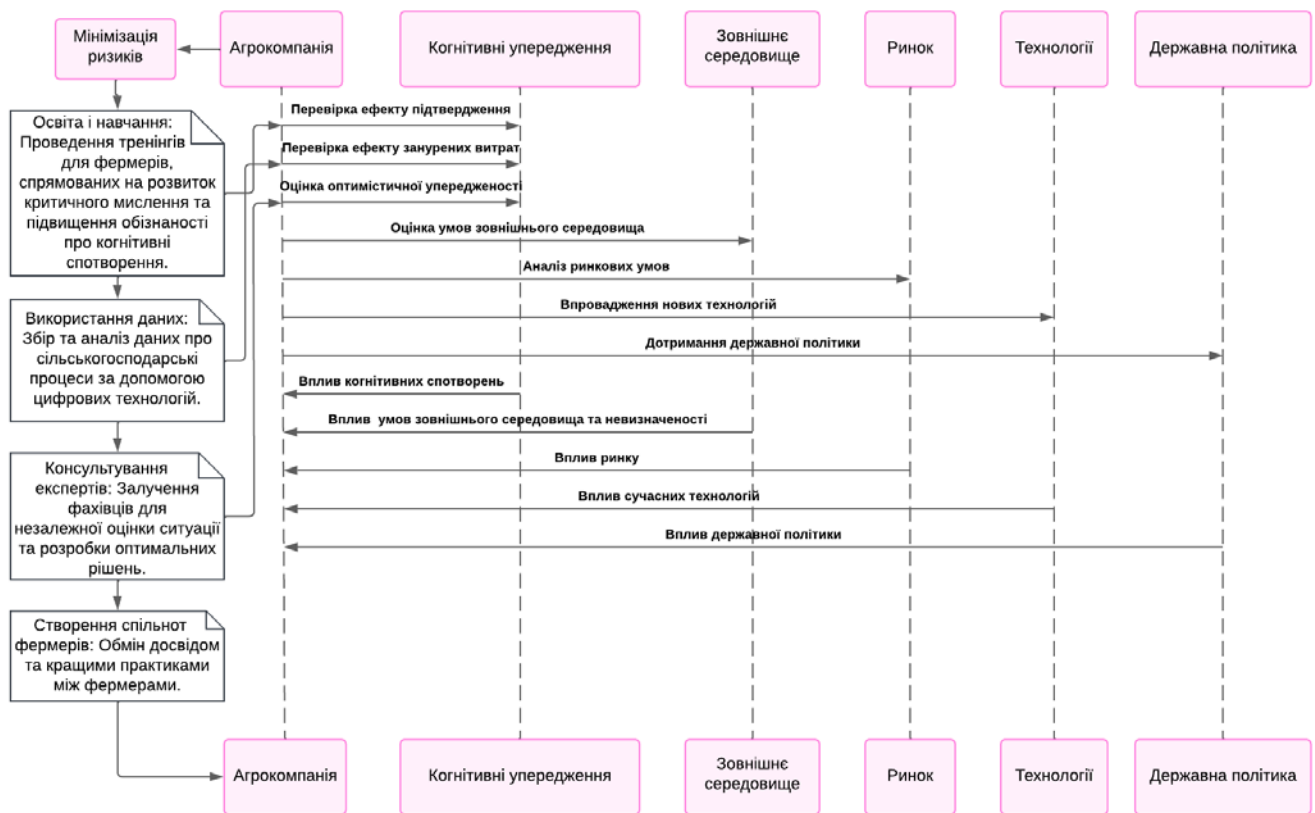

Рис. 1 Схема взаємозв'язку ефектів від наявності когнітивних упереджень.

Когнітивні спотворення є невід'ємною частиною людської природи, але їх вплив на агробізнес можна мінімізувати. Для цього необхідно підвищувати обізнаність фермерів про когнітивні упередження, розвивати навички критичного мислення та використовувати сучасні технології. Інвестування в освіту та консультаційні послуги для аграріїв можуть значно підвищити ефективність сільського господарства та сприяти його розвитку.

Список використаних джерел:

1. Korteling, J., Paradies, G., Meer, J.: Cognitive bias and how to improve sustainable decision making. *Front. Psychol.* 14. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2023.1129835> (2023).
2. Schneider, Z.: Situating the Problematics of Judgment-Based Deselection: A Heuristics and Biases Approach. *Coll. Manag.* 47, 316–335. <https://doi.org/10.1080/01462679.2022.2030840> (2022).